

«Сейфуллин оқулары – 16: Жаңа формациядағы жастар ғылыми – Қазақстанның болашағы» атты халықаралық ғылыми-теориялық конференциясының материалдары = Материалы Международной научно-теоретической конференции «Сейфуллинские чтения – 16: Молодежная наука новой формации – будущее Казахстана». - 2020. - Т.І, Ч.3 - С.31-34

ШАҒЫН САЯБАҚ ОРТАЛЫҚТАРЫН ҚҰРУ КЕЗІНДЕГІ СӘУЛЕТ ОРТАСЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Амирханов А

Ландшафттық саябақ дизайнының қалалық ортада дамуы қазіргі кездегі өзекті мәселелердің бірі болып табылады. Кез келген қала жер бетінде белгілі бір табиғи ережелерге бағынып орналасады. Ауа райы, жер қыртыстары, өзен және көлдер, ормандар, топырақ т.б бұның бәрі қаланың және қала жолдарының қалыптасуына әсер етеді. Сонымен қатар мұның кері жағы да бар. Кез-келген қала өзінің табиғатының негізін қалап, оны өзгертіп отырады. Біздің ұсынып отырған жұмысымызда қаланы көркейту мен көгалдандыру қызметінің маңыздылығын анықтау. Отанымыздың жүрегі жас Нұр-Сұлтанмызға кішкене болса да, өз үлесімді қосу. Тозығы жеткен үйлердің орнына қала тұрғындарының демалуына жағдай жасау. Елбасымыз айтқандай «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» атты бағдарламалық мақаласында мәдениет пен жаңғыру арқылы ұлттық сананы өзгертуге ерекше назар аудару. Менің де жобам қазіргі заманғы қалалық саябақ. Осы мақаламның мақсаты көше бойындағы шағын саябақты абаттандыру және ұйымдастыру. Сквер - бұл алаңды, қоғамдық орталықты, магистралды безендіру элементі болып табылатын, қысқа мерзімді демалыс және транзит үшін пайдаланылатын шағын көгалдандырылған аумақ. Алаңдағы Сквер оның бүкіл аумағын немесе бір бөлігін ғана алады, алаңның бір жерінде орналастырылуы немесе бірнеше жер теліміне бөлінуі мүмкін. Оны үйлер арасында немесе жеке ғимарат алдында орналастырады. Бұл қаланың тиісті ауданының жоспарлауына, құрылыстан бос жер телімінің көлеміне, көлік пен жаяу жүргіншілердің қозғалыс кестесіне, қоғамдық және тұрғын үйлердің орналасуы мен сәулеттік шешіміне байланысты. Нұр-Сұлтан маңайы, сырты, көшелері, ғимараттары көгалданып, қаланың ішіндегі әсем сквер және бульварлар, саябақтар көбейіп келе жатыр. Мысалы, Нұр-Сұлтанда гүлдер мен ландшафттық дизайн бойынша «Astana Flor Expo2010» атты халықаралық көрме ашылды. Бұл шараға көптеген елдер қатысты.

Көрменің мақсаты - гүл шаруашылығында, бақтар мен саябақтар құрылысында, 11 ландшафттық сәулет пен көгалдандыру кәсібінде әлемдік тәжірибелермен бөлісу, өндірушілер мен тұтынушыларға ақпарат алмасу алаңын ұсыну. Қазақстанда гүл бизнесін және ландшафттық дизайнды дамытуға мұндай көрменің орны бөлек. Ландшафттық дизайнның маңыздылығын тек осындай көрмелер арқылы ғана емес, сонымен қатар адам өмірінде үлкен рөл атқаратынын айта кетуге болады. Бүгінгі ландшафттық дизайн, сол баяғы жүз жыл бұрынғыдай өз уақытының философиялық және

дүниетанымдық идеяларын білдіреді. Қазіргі стилистика, классикалық стильдерге қарағанда, еркіндеу және іске асыру жағынан жеңілдеу келеді, бірақ жаңа идеялар және инновациялық технологиялармен бірталай құнарландырылған. Адам өмірі табиғатпен және өсімдік әлемімен тығыз байланысты болғандықтан өмір сүріп жатқан ортамызды бүгінгі күннің талабына сай етіп көркейтуге, таза ұстауға қандай амал-тәсілдер қолдануға болатындығын, қоршаған ортаны көгалдандырып, ағаш көшеттерін отырғызудың да ерекше тәсілдерінің бар екенін ландшафттық дизайн арқылы істелінгенін байқауға болады. Ландшафттық дизайн - табиғи компоненттерді белсене қолдана отырып, жасанды ортаны қалыптастыруға бағытталған қызметтің ерекше түрі. Бүгінгі күні ландшафттық дизайн, ландшафттық жасылдандыру және маңайды көркейту маңызды мәселелердің бірі болып қалыптасуда. Ол адамның тіршілік ортасын қолайлы және жағымды етеді.

Ландшафттық құрылыс дизайны саласына бақшалық-саяжайлық бейнелеу, тұрғын алаңдарды жасылдандыру және көркейтi, көшелер мен жолдарды, қала орталықтарын, өндiрiстiк аудандарды, ауылшаруашылығы кәсiпорындарын, тарихи ландшафттарды және күзетiлетiн аймақтарды сәулеттендiру кiредi. Қазiргi кезде реконструкция барысында мыңға таяу ағаштар мен бұталар «жасыл желектi» құрайды және олардың қатары толықтырылуда. Жергiлiктi сәндiк флораны орналастыру үшiн ландшафттық көгалдандырудың өзiндiк тәсiлi қолданылды. Саябақ дизайнерлерi жобасын әзiрлеп, қолдан жасалған су айдынының жағалаулары қалаға таяу карьерлерден алынған табиғи әктастармен қаланып, бiртiндеп көтерiлген болатын. 12 Композициялық мәселелердi шешуде бiрнеше қасиеттер мен талаптарды ескергенiмiз жөн. Бұл қасиеттерге: форманың геометриялық түрi, оның көлемi, массасы, фактурасы, кеңiстiктегi орналасуы, түсi мен жарықтануы енедi. Көптеген ғасырлар бойы бау мен бақшаларды жасаған шеберлер табиғат пен басқа да өнер түрлерi көрсеткен ережелер мен заңдарға сүйенiп келдi. Бақтарда архитектура, поэзия мен музыка, сурет барлығы бiрiгiп бейнеленсе де, бақтар негiзiнен архитектура заңдарына кеңiстiкке сүйендi. Табиғи ландшафтты бес негiзгi компоненттер құрайды, олар бiр-бiрiмен тығыз байланысқан: жер, су, ауа массасы, өсiмдiктер мен жануарлар дүниесi. Жер бетiнде ешқандай өзгерiссiз, сол баяғыша қалған ландшафт жоқтың қасы, барлық ландшафт үлгiлерi жасанды адам қолымен iстелiнген. Керемет әрi хош иiстi үйлесiмдiлiк аралы туралы арманды нақты ландшафт түрiнде ойдағыдай жүзеге асыру үшiн көгалдандыру жөнiндегi мамандарда тәжiрибемен бекiтiлген терең ғылыми бiлiмдерi болуы керек. Жер телiмiнiң ландшафт дизайны жобасы дендрологтың күрделi жұмысының нәтижесi болып табылады. Кешендi шешiмге қол жеткiзу үшiн ландшафтты жобалау процесi құрамдас бөлiктерге бөлiнедi, олардың әр қайсысының iшiнде белгiлi бiр шеңбердегi мәселелер шешiледi. Ландшафтты жобалау барысында жұмыстардың негiзгi түрлерi кешендi нәтижеге әкеп соғады, оның iшiне ландшафт жобасының бас жоспарынан бастап автоматты түрде суару және жарықтандыру аспаптарын орналастыру схемаларына дейiнгi шешiмдер кiредi. Ландшафттық құрылыс дизайны саласына бақшалық-саяжайлық

бейнелеу, тұрғын алаңдарды жасылдандыру және көркейтi, көшелер мен жолдарды, қала орталықтарын, өндiрiстiк аудандарды, ауылшаруашылығы кәсiпорындарын, тарихи ландшафттарды және күзетiлетiн аймақтарды сәулеттендiру кiредi. Ландшафттық топтар жасалған уақытта таза эстетикалық сәттерден басқа саябақтағы функциялық аймақтардың ерекшелiгi ескерiлген болатын. Жол жағалауларына отырғызылған ағаш пен бұталар, гүлдер мен көгал ауадағы көмiр қышқыл газды сiңiрiп, ауаны оттегiмен байытады, шуды азайтып, 13 мекенжайды желден, күннен және шаңнан қорғайды. 1 га жасыл алқап 1 сағатта ауадан 8 кг көмiр қышқыл газын бойына сiңiредi. Кейбiр ағаштар өздерi айналасына тарататын фитонцидтерi арқылы ауадағы зиянды микроорганизмдердi жойып, оны адамның денсаулығына қолайлы иондармен байытады. Мұндай ағаштар қатарына қылқан жапырақты қарағай, шырша,

Сiбiр балқарағайы, тағы басқа жатады. Көгалдандыру жұмыстарын жүргiзгенде мiндеттi түрде көгалдандырылатын алқаптың ауа райы, топырақ құрамы, жер бедерi сияқты ерекшелiктерi ескерiледi, суаруға қажеттi су көздерi қарастырылады. Көптен берi әлем бойынша мамандар қала кеңiстiгiн ұйымдастыру керек деген тұжырымға келген. Соңғы он жылдықта мамандар ғимараттар мен сәулеттiк ландшафтты табиғат пен адам тепе-теңдiкте болатындай етiп жобалауға тырысып келедi. “Жасыл сәулет” деген ұғым пайда болды, ол бақ пен ғимараттың үйлесiмдiлiгiн көрсететiн синтез. Сәулеттiк ортада ландшафттық дизайн көбiнесе жағымсыз энергияны жою үшiн және ғимараттардағы қауiпсiздiк пен қолайлылықты қамтамасыз ету үшiн қолданылады. Сәулет пен ландшафт бiр бiрiмен тығыз байланыста болып келедi. Қазiргi уақыттағы ландшафт түсiнiгiнде жасылданған аймақтың жаңа ұғымы пайда болады ол - бақ. Ендi қала саябақтары қандайда бiр стильдiң, бағыттың өзгертiлген түрi болып саналмайды. Ландшафттың дамуына орай әлем бойынша әр түрлi арнайы мекемелер құрылуда, мысалға алсақ

Европалық ландшафттық сәулетшiлер ассоциясы т.б. Ландшафт және сәулет аумағында соңғы он жылдықта әр түрлi деңгейде көптеген жетiстiктер жасалды. Бұған себеп болатын бүгiнгi күннiң мәсiлелерi мен факторлары: нашар экология, техногендi шаршау, жахандану және қалада тұратын кез келген адамның психологиялық жағдайы. Қоршаған ортаға деген көзқарас ландшафттың қалыптасқан түсiнiгiн өзгертедi. Ендi бұл түсiнiктi сәулеттен тыс емес керiсiнше қала құрылысын және сәулет өнерiн ландшафттық 14 дизайнның бiр бөлшегi реттiнде қарастырады. Ландшафттық жаһандану қарапайым сәулеттiк жобалау әдiсiнiң орнына келдi.

Қайта өрлеу дәуiрiнде ландшафттық бағбандыққа көп көңiл бөлiндi. Өмiрге көзқарасты және ойлауды дамытатын үрдiстер бар. Адам өмiрiндегi саябақтың орны туралы жаңа түсiнiк қалыптасқан. Бақтар феодалдардың әдемі сарайларын безендiрiп қана қоймай, қаланы қалай безендiрдi. Ренессанс бақтары әртүрлi өсiмдiктер мен хош иiстi гүлдердi қамтитын "жасыл бөлмеге" ұқсайды. Мұндай Үй-жайлар аллея, баспалдақтар, БАҚ-тарда ұсынылды. Балабақша дизайны адамдардың қиялында жер бетiнде жұмақ құру арманымен байланысты болғандықтан, бүгiнгi күнi адамдар өз

үйлерінің ауласын керемет жұмыстармен бөліп жатыр. Ландшафтық дизайн үлгілері ежелгі уақытта әлі күнге дейін толық көлемде сақталмады.

Нұр Сұлтан-жаңартылған елдің саяси, рухани және мәдени орталығы, жаңа Қазақстанның астанасы. Үлкен ғимараттарға арналған алаң болған елорданың әлеуметтік-мәдени дамуы тұрақты негізде жүріп жатыр. Елорда тұрғындарына қызмет көрсететін объектілердің жай-күйі біздің елімізде болып жатқан өзгерістердің нақты көрінісін, сондай-ақ проблемалардың әрдайым оң шешімін табу үшін қабылданып жатқан шаралардың барлығын көрсетеді. Бүгінгі күні Нұр Сұлтандағы құрылыс жұмыстарының қарқыны қонақтарды да, тіпті оны күн сайын көретіндерді де таң қалдырады. Осыған байланысты жобаланатын алаң ерекше эстетикалық, ерекше стильде орындалуы тиіс. 19 Қазіргі қала-демографиялық құралдармен, қоршаған ортамен және табиғи ортамен түрлі экономикалық-географиялық қатынастарда қалыптасқан күрделі әлеуметтік-экономикалық даму. Антропоэкологиялық тұрғыдан алғанда, бұл ең алдымен адам өз қолымен жасаған қоршаған ортадағы халық. Әлеуметтік-техникалық дамудың көптеген белгілері осы "қала" ұғымымен байланысты, бірақ қалада шоғырланған өркениет балаларға игілік сыйлайды. Техногенді қалалық орта-адамның басты әлеуметтік сапасы-оның денсаулығына үлкен әсер етеді. Қарқынды қала құрылысы, оған байланысты халық санының артуы жылу және су ресурстарына, Көлік және коммуналдық инфрақұрылымға сұраныстың артуына алып келеді, соның нәтижесінде ауаны ластанудан тазарту, өнеркәсіптік және тұрмыстық қалдықтарды жинаудың жүйелі жолдарын қарау мәселелері пайда болады. Бүгінде Нұр-Сұлтан-71014 га (1998 ж. - 25,8 мың га) - аумақты алып жатқан ірі мегаполис. 2007 жылы 574.4 мыңнан астам адамды құрайды.

Қорытындылай келе қаламыздың көркейуіне өз үлесімізді қосып дамыған 50 мемлекеттің қатарына қосылып, саябақтарды ел таңқалатындай етіп жасап туризмді дамыту.

Әдебиеттер тізімі

1. Bartoletti,A,Barker,R, Chelazzi,D,(...),Angelova,LV,Ormsby,B. 2020 Heritage Science
2. Wang,J, Takahashi,Y.K, Uchida, K -1 2020 Nature Communications 11(1),2